

Riigi õigusabi osutamise juhend

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Juhendi reguleerimisala

Juhend näeb ette riigi õigusabi osutamise üldise korra. Erinõuded erinevate menetluste kohta kehtestatakse eraldi juhendites, käesolevas juhendis toodud üldnõude ja erinõude vastuolu korra tuleb lähtuda erinõudest.

§ 2. Juhendi eesmärk

Juhendi eesmärk on juhiste andmine, et tagada asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse osutamine riigi õigusabi osutavate advokaatide poolt.

§ 3. Õigusaktide ja advokatuuri siseaktide kohaldamine ning õigusteenuse kvaliteedi tagamine

(1) Riigi õigusabi osutamisele kehtivad õigusabiteenuse sisu osas samad kvaliteedinõuded, mis õigusabiteenuse osutamisele lepingu alusel, järgida tuleb kohalduvaid õigusakte ja advokatuuri siseakte, arvestades riigi õigusabi seadusest tulenevaid erisusi.

(2) Õigusabiteenuse osutamisel tuleb muuhulgas tagada, et riigi õigusabi saajale (kliendile) on õigeaegselt selgitatud tema õiguseid ja kohustusi menetluses, sealhulgas advokaadiga ühenduse saamise võimalusi ja korda, on tutvustatud kõiki asjaga seotud materjale, on selgitatud välja tema seisukoht ja tahe asja lahendamiseks seotud olulistest küsimustest, on selgitatud asjas tehtud lahendite tähendust ja tagajärgi, edasikaebavõimalust ning kliendi tahe edasikaebamise osas, on järgitud kliendi seaduslikke juhiseid, juhul, kui advokaadi hinnangul on kliendi antud juhised kliendi huvidega vastuolus, siis on vastavaid asjaolusid kliendile selgitatud.

§ 4. Riigi õigusabi

(1) Riigi õigusabi on füüsilisele või juriidilisele isikule riigi kulul õigusteenuse osutamine riigi õigusabi seaduses sätestatud alustel ja korras.

(2) Advokaadibüroo pidaja tagab riigi õigusabi vajajatele advokaadibüroo tööajal selgituste andmise riigi õigusabi seaduses ettenähtud riigi õigusabi saamise aluste ja korra kohta selle eest tasu võtmata.

(3) Kui advokaadil tekib põhjendatud kahtlus, kas kliendil on vastavalt riigi õigusabi seaduse §-idele 6 ja 7 õigus saada riigi õigusabi, on advokaadil õigus esitada kohtule taotlus kontrollimaks riigi õigusabi andmise põhjendatust ja vajadusel otsustamiseks riigi õigusabi osutamise lõpetamist.

2. peatükk RIIGI ÕIGUSABI OSUTAMISE TINGIMUSED

§ 5. Riigi õigusabi osutaja määramine

(1) Advokaat võtab kohtu, prokuratuuri või uurimisasutuse taotluse riigi õigusabi osutava advokaadi määramiseks vastu riigi õigusabi infosüsteemis.

(2) Advokaadil ei ole lubatud leppida kokku kohtu, prokuratuuri või uurimisasutusega riigi õigusabi osutamises.

(3) Riigi õigusabi infosüsteemis vastu võetud tellimuse edasi andmine teisele advokaadile ei ole lubatav, väljaarvatud ajutise asendaja määramisel põhjendatud juhtudel või kliendi nõusolekul.

(4) Ühele päevale langevate ülesannete vastuvõtmisel peab advokaat tagama, et vastuvõetavate ülesannete arv võimaldab kõikide ülesannete nõuetekohast täitmist, sealhulgas iga asja materjalidega tutvumist ja kliendiga kohtumist. Seejuures peab advokaat arvestama, et ülesande vastuvõtmine toimub piiratud informatsiooni tingimustes, mistõttu advokaat ei saa ülesannete vastuvõtmise staadiumis üldjuhul mõistlikult eeldada, et ühel päeval on võimalik nõuetekohaselt täita paljusid eraldiseisvaid ülesandeid. Advokaadi esindajaks määramisel TsMS § 535 alusel on üldjuhul põhjendatud kuni kolme samale päevale langeva ülesande vastuvõtmine. Mitmete ühele päevale langevate ülesannete vastuvõtmisel peab advokaat olema valmis selgitama nii kohtule kui advokatuuri juhatusele lisaks muudele ülesannete täitmisega seotud asjaoludele ka erinevate ülesannete täitmine ajalist järjestust ja täpset ajalist kulu.

(5) Riigi õigusabi infosüsteemi väliselt vastuvõetud tellimuse korral puudub advokaadil volitus riigi õigusabi saaja esindamiseks või kaitsmiseks.

§ 6. Tellimuse vastuvõtmisest riigi õigusabi infosüsteemis

(1) Enne tellimuse vastuvõtmist peab advokaat tutvuma tellimuse sisu ja lisatud materjalidega veendumaks, et ei esine asjaolusid, mis välistavad tellimuse täitmist, sealhulgas, et advokaadil on piisav kompetents ja ajaline ressurss asjaga nõuetekohaseks tegemiseks. Advokaat väldib üldjuhul selliste tellimuste vastuvõtmist, mille puhul on juba tellimuse vastuvõtmisel võimalik mõistlikult ette näha, et ülesande täitmiseks vajab advokaat kindlasti asendustäitjat.

(2) Pärast tellimuse vastuvõtmist peab advokaat kliendiga viivitamatult ühendust võtma ja selgitama riigi õigusabi osutamise tingimusi ja edasist õigusabi osutamise kulgu. Juhul, kui kliendiga ühenduse võtmine on raskendatud, peab advokaat tegema mõistlikke pingutusi ühenduse saamiseks esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui enne kliendi õigusi ja kohustusi mõjutavaid menetlustähtaegu või menetlustoiminguid. Vajadusel on advokaat kohustatud esitama taotlusi menetlustähtaegade pikendamiseks või menetlustoimingute edasilükkamiseks tagamaks kõige mõistlikult võimaliku tegemist kliendi õiguste kaitsmiseks. Juhul, kui kliendiga ühenduse võtmine on raskendatud, peab advokaat olema valmis selgitama nii kohtule kui advokatuuri juhatusele lisaks muudele ülesannete täitmisega seotud asjaoludele ka kliendiga ühenduse võtmiseks astunud samme.

(3) Kui advokaadile teadaolevalt on klienti eelnevalt esindanud või kaitsnud kokkuleppeline advokaat, teavitab ta viimast ülesande vastuvõtmisest.

§ 7. Kohustuslikus korras täitmiseks saadetud tellimused

(1) Advokaadi riigi õigusabi infosüsteemi töölauale saadetud tellimused kohustuslikus korras täitmiseks tuleb viivitamata riigi õigusabi infosüsteemis vastu võtta.

(2) Kohustuslikus korras täitmiseks saadetud tellimusest võib advokaat keelduda järgmistel alustel:

1. huvide konflikt – juhul, kui advokaat samas asjas on osutanud või osutab õigusteenust kliendi huvidega vastuolus olevate huvidega isikule ning juhul, kui advokaadi enda või tema abikaasa või lähedase sugulase või tema abikaasa lähedase sugulase huvid samas asjas on vastuolus riigi õigusabi saaja huvidega;
 2. seaduse kohaselt ei ole lubatud õigusteenust osutada – sellisel juhul on advokaat kohustatud esitama konkreetse seadusliku aluse;
 3. suur töökoormus;
 4. advokaadi kutseoskused ja –teadmised selles valdkonnas ei võimalda kliendi huve parimal võimalikul viisil kaitsta.
- (3) Juhul, kui advokaat on keeldunud kohustuslikus korras täitmiseks saadetud tellimuse vastuvõtmisest, peab advokaat olema valmis selgitama advokatuuri juhatusele keeldumise põhjust ja selle aluseks olevaid asjaolusid.

§ 8. Advokaadi volitusest riigi õigusabi osutamisel

- (1) Riigi õigusabi osutamisel tõendab advokaadi volitust riigi õigusabi saaja esindamiseks või kaitsmiseks advokaadi kinnitus, et teda on määratud riigi õigusabi osutama. Vajadusel väljastab advokatuur advokaadi nimetamise kohta kinnituse.
- (2) Riigi õigusabi korras õigusteenuse osutamisel tulenevad advokaadile volitused kliendi esindamiseks seadusest ja eelkõige õigusabi andmise määrusest, kuid ka riigi õigusabi saaja juhistest, mis jäävad õigusabi andmise määruse piiridesse.
- (3) Kui advokaat näeb, et kliendil on antud asja raames veel täiendavaid õigusi, kuid need väljuvad määratud riigi õigusabi raamest, siis on advokaat kohustatud nendest õigustest klienti teavitama. Teavitamiskohustus tuleb täita ulatuses, mille puhul võib mõistlikult eeldada, et kliendil tekib arusaam sellest, et tema huvides võib olla täiendava õigusabi saamine vastavate täiendavate õiguslike võimaluste ja sellest lähtuvate edasiste toimingute teostamise hindamiseks. Teavitamiskohustus ei hõlma kohustust hinnata ja selgitada täiendavate õiguslike võimaluste perspektiivi ja õiguste realiseerimiseks vajalikke toiminguid.

§ 9. Riigi õigusabi osutaja asendamine

- (1) Kui advokaat ei saa menetluses osaleda, siis asendaja määramisel tuleb riigi õigusabi infosüsteemis teha märges asendaja määramise ja asendamise ulatuse kohta.
- (2) Asendaja otsib advokaat endale vajadusel iseseisvalt, asendajat ei otsita ega määrata riigi õigusabi infosüsteemis.
- (3) Advokaat otsib asendaja piisava ajavaruga, et tagada asendaja õigeaegne olemasolu ja asendaja kursisolek asja materjalidega asendusülesande täitmiseks vajalikus ulatuses.
- (4) Asendaja määramisel selgitab advokaat riigi õigusabi saajale enne asendaja poolt ülesande täitmise alustamist asendaja määramisega seotud olulisi asjaolusid tagamaks, et kliendil on ühene arusaam kes millise toiminguga ellu viib ning kelle poole millistes küsimustes ja millal klient pöörduda saab.

§ 10. Riigi õigusabi jätkuvus

- (1) Riigi õigusabi saanud isiku õigus riigi õigusabile säilib asja ülekandumisel mõneks teiseks riigi õigusabi seaduses ettenähtud riigi õigusabi liigiks ning varasemalt määratud advokaat jätkab isikule riigi õigusabi osutamist, välja arvatud seaduses ettenähtud juhul.
- (2) Kohtumenetluses menetlusosalisena riigi õigusabi saanud isiku õigus riigi õigusabile laieneb ka samas asjas tehtud kohtulahendi edasikaebamise või sundtäitmise menetlusele. Kui klient loobub õigusest edasi kaevata, tuleb keeldumine vormistada kirjalikult taasesitatavas vormis, välja arvatud juhul, kui lahendi aluseks on kokkulepe, mille pooleks klient on, ning kokkuleppe sõlmimise eelselt on kliendile selgitatud kokkuleppe sõlmimise tagajärgi.

(3) Kui asjas ei kohaldu riigi õigusabi jätkuvus ja isik peab taotlema uue advokaadi määramist, selgitab advokaat isikule eeltoodut ja riigi õigusabi korras advokaadi taotlemise korda.

§ 11. Advokaadi keeldumine riigi õigusabi osutamisest

(1) Kui advokaat on asunud riigi õigusabi korras õigusteenust osutama, on ta kohustatud seda tegema asja lõpliku lahendamiseni, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

(2) Kui riigi õigusabi saaja taotleb seadusega vastuolus oleva huvi kaitset või kui riigi õigusabi saaja väidetav nõue ei põhine seadusel või kui puudub protsessuaalne võimalus kaitsta riigi õigusabi saaja õigusi ja huve, piirdub riigi õigusabi osutamine sellega, et advokaat põhjendab kirjalikult nimetatud asjaolusid riigi õigusabi saajale.

(3) Advokaat ei või isikule riigi õigusabi osutada ning ta on kohustatud õigusteenuse osutamisest keelduma või alustatud õigusteenuse osutamise viivitamata lõpetama, kui advokaat on samas asjas osutanud või osutab õigusteenust riigi õigusabi saaja huvidega vastuolus olevate huvidega isikule või kui seaduse kohaselt ei ole lubatud õigusteenust osutada ning samuti juhul, kui tema enda või tema abikaasa või lähedase sugulase või tema abikaasa lähedase sugulase huvid samas asjas on vastuolus riigi õigusabi saaja huvidega.

(4) Advokaat võib advokatuuri juhatuse nõusolekul riigi õigusabi osutamise lõpetada, kui riigi õigusabi saaja on esitanud nõude, mille täitmiseks advokaat peab rikkuma seadust või kutse-eetika nõudeid ja ei ole vaatamata advokaadi selgitustele vastavast nõudest loobunud või juhul, kui ta on kohtu poolt vabastatud kutsesaladuse hoidmise kohustusest esimese astme kuriteo ärahoidmiseks.

§ 12. Riigi õigusabi osutaja vahetamine

(1) Kui riigi õigusabi osutajal ei ole võimalik seadusest tulenevalt jätkata riigi õigusabi saajale õigusteenuse osutamist, esitab advokaat taotluse kohtule, prokuratuurile või uurimisasutusele määrata uus riigi õigusabi osutaja riigi õigusabi seaduse §-s 18 sätestatud korras.

(2) Kui riigi õigusabi osutava advokaadi, riigi õigusabi saaja ja uue advokaadi kokkuleppel asub isikule samas asjas õigusteenust osutama teine advokaat, esitab advokaat taotluse kohtule, prokuratuurile või uurimisasutusele määrata uus riigi õigusabi osutaja riigi õigusabi seaduse §-s 18 sätestatud korras.

(3) Riigi õigusabi osutava advokaadi advokatuurist väljaarvamise või väljaheitmise või tema kutsetegevuse peatamise või advokaadi pikaajalise töövõimetuse, samuti muul seaduses sätestatud alusel esitab advokaat advokatuurile taotluse määrata isikule uus riigi õigusabi osutaja.

§ 13. Riigi õigusabi osutamise lõppemine

(1) Riigi õigusabi osutamise lõpetamisel teavitab advokaat riigi õigusabi saajat, et asi on lõppenud. Vastav teavituskohustus hõlmab kohtumenetluste puhul kohustust selgitada riigi õigusabi andmise ajal tehtud viimase kohtulahendi tagajärgi.

(2) Pärast riigi õigusabi osutamise lõpetamist ja tasude taotlemist peab advokaat märkima vastuvõetud tellimuse riigi õigusabi infosüsteemis lõpetatuks.